

Boros Kinga

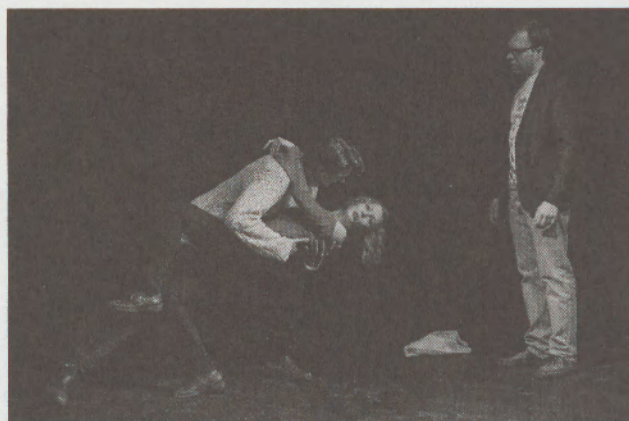
HungaRo Saga

A *DOUBLE BIND* MAROSVÁSÁRHELYEN

„**P**e tema asta s-a mai făcut un spectacol, *20/20*, în care am jucat” („Erről a témáról már készült egy előadás. A *20/20*. Játszottam benne”) – mutatkozik be a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház *Double Bind* című produkciójában Berekméri Katalin. Más alkotókkal, más intézményben, de a két előadásnak valóban sok hasonló pontja van témaválasztásában, alkotói módszereiben, diplomatikus „egyensúly-érképében”, valamint „eredményeiben”. És ez jó.

A *20/20* az 1990 márciusában Marosvásárhelyen lezajlott etnikai zavargások apropóján foglalkozott a román–magyar együttélés kérdéseivel. Az előadást a Sebestyén Ába vezette Yorick Stúdióban hozta létre 2009-ben Gianina Cărbunariu író-rendező marosvásárhelyi magyar és bukaresti román színészekkel, dokumentarista módszereket is alkalmazva. Az akkori alkotócsapatnak magam is része voltam, és ez az élmény letagadhatatlanul meghatároz mint nézőt öt évvel később, a *Double Bind* nézőterén. Ahogy Berekméri fogalmaz az előadásban: én már végigmentem ezen a folyamaton, és — állapítják meg Elena Pureával közös jelenetükben — nem is értem, miért beszélünk erről, amikor sokkal fontosabb dolgunk is vannak — teszem hozzá gondolatban: itt, Vásárhelyen, Erdélyben, Romániában, Európában. A színházban és a poliszban egyaránt. Másfelől meg egyértelmű: a román–magyar együttélés bája és kínja nem foglalható bele egyetlen katartikus előadásba, csitulásához nem elég egyetlen megtisztító tragikus játék, nem is az a formája, itt, ma nem úgy működünk mi, magyarok, románok, emberek. A *Double Bind* egyik előadása után a *Maghia Românisme* (MagyaRománia) blog¹ által szervezett beszélgetésen nézők és játszóik mintegy folytatták az előadásban elkezdett sztorik sorát arról, hogyan élnek saját nemzeti identitásukat a másikkal közös helyzetekben, hozzá viszonyítva, vagy éppenséggel az ő ellenében. Hasonló beszélgetésre hívta meg a nézőket a *20/20* minden egyes előadása. Nem bírunk kifogni a személys történetekből, az érzelmi töltet hatalmas. Saga ez, újabb és újabb hajmeresztő fordulatokkal. Hol a székek menetelnek,² hol a „kis egyesülést” ünnepel százötven méteres román trikolórral,³ valahol juszt is kitűzik a székelly zászlót, máshol leparancsolják a magyar nyelvű várostáblát...⁴ A valóság naponta kínál anyagot újabb produkcióhoz.

A kétnyelvű, a másik nyelven mindvégig feliratozott



Christina Căni felvétele

Jelenet az előadásból

Double Bind olyan dokumentum-színházi (nem verbatim) előadásként határozza meg magát, amely az alkotók saját történetei alapján az egyazon városban élő két közösség viszonyát viszi színre. Abból is a belterjes titokként őrzött érzéseket és gondolatokat, amelyekről ugyan mindenki kölcsönösen tud, de nem beszél. Legfeljebb „verekedés előtt, után vagy közben”.⁵

A Kincses Réka és Alina Nelega által jegyzett előadás már a színlap alapján nyilvánvalóan legalább két, tartalmi vonatkozásait is meghatározó pontján különbözik a Yorickétól: ez a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház produkciója, és a tizenegy színész és két író-rendező mind Marosvásárhelyen él, vagy élt korábban.

A Romániában működő kilenc magyar költségvetési repertoárszínház közül öt szoros közelségben dolgozik a helyi román színházzal. Akár a színpadot kell megosztva használnia a két társulatnak, akár az intézmények adminisztrációja közös, a művészi munkát a két társulat egymás előtt gondosan bezárt ajtók mögött végzi. Nem ellenséges elzárkózásból, inkább öntudatlan (vagy öntudatos?) különállásból. A nyelvi különbözőség legitímált alapot biztosít a közömbösségnek, amit csak

¹ <https://maghiaromania.wordpress.com/>

² <http://fotok.transindex.ro/?galeria=1013>

³ http://foter.ro/cikk/20150125_zavarta_a_sic_tabla_a_kis_egyusules_unneptoit

⁴ <http://www.maszol.ro/index.php/tarsadalom/42457-elbukott-a-ket-nyelvu-helysegnevtablak-ugye>

⁵ Mondja Kincses Réka a színház weboldalán olvasható interjújában. <http://www.nemzetiszinhas.ro/eloadasok/ujbemutatok/spect/double-bind/numar-spectacol/496.html>

erősít, ha az adott közösség az anyanyelv őrzőhelyének tekintí a színházat. A konzervek nem nyitnak egymás felé. Az előzmények nélküli koprodukciónak nem segíti elő a minden réteg kiszolgálását előíró repertoár-színházi kötelezettség. Adott esetben a színház arculatát meghatározó alkotók művészsínházi ambíciója is kizárja az agoraszerű színházcsinálást. A román-magyar együttműködés az erdélyi színházakban a jó nevű román rendezők meghívását jelenti, ritkább esetben egy-egy magyar színész vendégszereplését román produkciókban, román nyelven.⁶ Ebben a kontextusban a vásárhelyi Nemzeti diszkrétan évek óta foglalkozik két társulata közelítésével (a két társulat együtt játssza a *Carmina Burana* című táncelőadást), illetve a többség-kisebbség kérdésével (Berekméri Katalin magyar feleséget alakít a Liviu Rebreanu Társulat *Hármaspont* című előadásában). Mint ilyen a *Double Bind* akkor is tapsot érdemelne, ha unalmas volna. De nem az.

Mert mindegyik alkotónak nagyon erős személyes köze van a körüljárt kérdéshez, és saját viszonyulásukat arcpirító őszinteséggel vállalják fel. Civil öltözékben lépnek elénk, civil nevükön mutatkoznak be, és a játékkonvenció megőrzi az előadást előkészítő workshop kötetlen munkahangulatát. Megrendítőek a hozott történetek: a külföldi pékségben dolgozó erdélyi magyar lányról, aki hezitál, hogy mit válaszoljon a „honnan jöttél?” kérdésre; a kivándorolt, hazalátogató magyarról, akit román taxis visz végig a központon, mindig elvélve az utcát, mert mintha két külön városban járnának, ugyanannál a saroknál más utcanevet mond az utas, és mást a GPS; a román szülőkről, akik az 1940-ben kis híján felkoncolt nagymama emlékét adják át gyermeküknek, és az az (egyébként jól csokolózó) magyar iskolatárs lányon bosszulja ezt meg. Az egyéni igazságok párhuzamos érvényessége egyértelmű és persze szívfájdító, ám ha a nézőtér sötétjében önsajnálta meg önfelmentésbe burkolóznánk, az előadás félidejénél a paródiára hangolt talk-show-jelenet kíméletlenül megakadályoz ebben: a tévé-műsorban az autonómia koncán marakodó román

és magyar politikusok spontán összezárják soraikat, amint egyéb másságok kerülnek szóba, és kedélyesen élcelődve leszögezik, hogy nőknek és homoszexuálisoknak nincs helyük a politikában.

Az előadás legjobb jeleneteit a közös munkáról szóló történetek adják. Hiszen ez a munka nemcsak színházi emberekként, hanem magyarokként és románokként is együttműködésre bírta az alkotókat, és ez az együttműködés kísértetiesen ugyanolyan természetűnek bizonyult számukra, mint a két nemzet viszonya általában. „Arról beszélek, hogy mi történik köztünk a színpadon. Elegem van abból, hogy folyton hátra kell lépnem, nehogy megsértsem valamelyiküket. [...] Hogy ha önmagam vagyok, a magam energiája visz, akkor ők megfélemlítve érzik magukat. Ha én nem vagyok én, önmagam árulom el” fogalmazza meg az előadás címét adó *double bind* (kettős kötés) szociálpszichológiai jelenségét az egyik jelenetben Andrei Chiran. Erre a reménytelen együttállásra, bizonyos értelemben a közös projekt kudarcának beismerésére fut ki Alina Nelega és Kincses Réka (Purea és Berekméri által előadott) vitája: te csak a tiedről írsz, te meg azt hiszed, tudod, mi van a mi fejünkben, pedig nem. Maradjon akkor ki-ki a maga előadásával. A maga nemzetével. A maga Vásárhelyével. A másik valódi elfogadása? „Majd ha már csak néhány székel marad egy rezervátumban, népviseletben, népdalokat énekelve-táncolva a fotózó kínai turistáknak.”

To be continued.

⁶ Üdítő kivétel a sepsiszentgyörgyi Andrei Mureșanu Színház tavaly bemutatott *A szentgyörgyi szent* című előadása. Peca Ștefan és Ana Mărgineanu *Romániáról csak jót* című projektsorozatának negyedik darabja a városból inspirálódik, a megkérdezett városlakók egybehangzó kívánsága alapján foglalkozik a magyar román cigány együttéléssel és az ezen kapcsolatokban megnyilvánuló nagylelkűséggel. A kétnyelvű előadásban a román társulat tagjai mellett szabadúszó magyar színészek lépnek fel. *A szentgyörgyi szent* ritkán kerül műsorra, mert a színháznak jelenleg nincs saját, kizárólagos használatban lévő terme, a Tamási Áron Színház épületében játszanak. Íme, egy példa arra, hogy a kényszerű együttlétezés hogyan áthatja alá a vágyat a tényleges együttműködésre.

Thomas Irmer

Ébredés a rémálmokból

MINI-PORTRÉ ANDRIY ZHOLDAKRÓL

A legjelentősebb ukrán rendező közel tíz év óta él Németországban. Andriy Zholdak¹ most éppen Oberhausenban mutatta meg ismét, ki ő – és hogy a hazájában mekkora szükség volna rá.

A faépítményekkel tagolt színpad közepén asztal áll, rajta mikrofonok. Kafka *Átváltozásának* ebben a feldolgozásában a színészek először maguk is nyílt színi átváltozáson mennek keresztül: orrot, szakállt

ragasztanak, és polgári megjelenésüket XX. század eleji jelmezekkel torzítják el. Ezen átalakulásoktól csak a fiatal Moritz Peschke menekül meg, akiben hamarosan csodálatos Gregor Samsát ismerhetünk meg. Tiszta, nyugodt hangon kezdi olvasni: „Amikor Gregor

¹ Az átírásban megőriztük a Nyugat-Európában rögzült formát. (A Szerk.)